

Kolb A., Kolb S. Measures of Control and Supervision Over the Staff of the Ukrainian State Penal Enforcement Service on the Observance of Legitimacy. An activity of the ascertained by law subjects in promoting the implementation of the proper rules of law and legal instructions aimed at the fulfillment of the targets closely connected with the constitutional human law of life safety while serving the criminal sentence ascertained by law is regarded as control over the penal colonies staff activity in the observation of legitimacy and internal procedures to ensure the prisoners personal precautions.

Analysis of existing criminal and penal Ukrainian legislation as well as operational search Ukrainian legislation allows defining the following types of control in the area of the Ukrainian State Penal Enforcement Service: 1) the public prosecutor's supervision over the execution of criminal penalties; 2) institutional control; 3) the control exercised during a visit of penal institutions by the President of Ukraine and other officials; 4) judicial control; 5) public control over observance of the prisoners rights in the execution of criminal penalties; 6) international control; 7) the control of the Commissioner of the Supreme Council of Ukraine for Human Rights; 8) operational and investigative monitoring.

Key words: State Penal Enforcement Service of Ukraine, criminal and penal law, the rights of prisoners, sentence, institutional control, public prosecutor's supervision, Ukraine.

УДК 343.9.01

Є. Лук'янчиков

Щодо поняття криміналістичної характеристики злочинів

У науковій статті розкрито сутність кримінально-правової, кримінологічної, оперативно-розшукової характеристик злочину та на цій основі зроблено висновок, що криміналістична характеристика злочинів, використання якої може задовольнити як потреби науковців при розробці рекомендацій для розкриття злочинів, так і практичних працівників оперативних апаратів, які застосовують ці рекомендації.

Ключові слова: криміналістика, злочин, характеристика, елементи, зв'язки, ознаки, властивості.

Постановка наукової проблеми та її значення. Злочин як багатогранна, негативна суспільно небезпечна діяльність людини характеризується багатопланово й може мати соціологічний, кримінологічний, морально-естетичний, криміналістичний та інші аспекти. Питання про поняття, сутність, структуру, види, форми злочинної діяльності досліджуються з різних боків кримінальним правом, кримінологією, криміналістикою, оперативно-розшуковою діяльністю тощо. Така увага з боку науковців до цього соціального явища не є випадковою. Оскільки злочин являє собою небезпечну діяльність людини, природно, що суспільство зацікавлене в тому, щоб таких явищ було якнайменше, а ті, що вже вчинені, були розкриті й винні притягнуті до відповідальності. Саме тому значна частина юридичних наук і дисциплін покликані сприяти ефективному розв'язанню проблеми боротьби зі злочинністю через своєчасне і якісне попередження, виявлення, розкриття й розслідування злочинів.

Формулювання мети та завдань статті. Дослідження наявних у науковій літературі підходів до визначення характеристики злочину за різними критеріями та функціональними завданнями – мета цієї наукової статті.

У науковій розвідці ставимо такі **завдання:** 1) розкриття сутності кримінально-правової, кримінологічної, оперативно-розшукової характеристик злочину; 2) співвіднесення цих описів злочину із класичною криміналістичною характеристикою злочинів; 3) наведення науково обґрунтованих рекомендацій щодо побудови криміналістичної й інших характеристик злочину.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Для розв'язання цього загального завдання кожна юридична наука досліджує ті елементи й риси злочину, які стосуються її предмета. Тому кожна наука дає свою характеристику злочинної події, акцентуючи увагу на найсуттєвих рисах цього небезпечного соціального явища [1, с. 30]. Це привело до того, що в науковому обігу набули розповсюдження характеристики злочину з такими означувальними словами, як кримінально-правова, кримінологічна, криміналістична, оперативно-тактична, судово-психологічна та інші.

Найбільше дослідженими, устеленими й перевіреними часом є кримінально-правова та кримінологічна характеристики злочину. Загалом будь-яка характеристика являє собою «...описание отличительных качеств, свойств, черт кого-чего-нибудь» [2, с. 207].

Кримінально-правова характеристика описує правовий характер діяння, указує, чи містить воно відмінні ознаки складу злочину, який ступінь суспільної небезпечності вчиненого, яке покарання треба призначити за вчинене, та інші ознаки.

Кримінологічна характеристика – це система відомостей про генезис злочину, його причини й умови скоєння, частоту повторюваності та розподіл злочинів за різними підставами, наприклад віком, професією, освітою тощо.

До певного часу зазначені характеристики використовували для розробки криміналістичних методичних рекомендацій розслідування злочинів. Природно, що в таких методичних рекомендаціях недостатньо уваги приділялося урахуванню криміналістично значущих ознак злочину. Такі рекомендації не відрізнялися достатньою конкретністю, а тому не відповідали потребам слідчої практики. Отже, саме життя поставило перед науковцями завдання враховувати при розробці методичних рекомендацій поряд із кримінально-правовими, кримінологічними ознаками злочину й ті, які мали важливе криміналістичне значення, сприяли більше результативному використанню таких методик для розкриття злочинів.

Уперше до поняття криміналістичної характеристики злочинів звернулись О. Н. Колесніченко та Л. А. Сергеев [3, с. 9]. У подальшому це питання достатньо активно обговорювалося на сторінках наукових видань. Значний внесок у розробку поняття, рівнів узагальнення, структури криміналістичної характеристики зробили В. П. Бахін, Р. С. Белкін, О. М. Васильєв, І. А. Возгрін, І. Ф. Герасимов, В. О. Коновалова, В. А. Образцов, М. В. Салтевський, М. О. Селіванов, В. Г. Танасевич та інші.

Не вдаючись до поглибленого аналізу запропонованих визначень, слід відзначити, що всім їм більше чи менше притаманні такі ознаки, до яких звертаються автори при їх побудові, як:

- сукупність узагальнених відомостей про ознаки певного виду злочинів;
- установлення й урахування закономірних зв'язків між цими даними;
- призначеність для використання в розслідуванні конкретних видів злочинів.

Криміналістична характеристика так само, як кримінально-правова та кримінологічна, містить у собі інформацію про злочин у цілому і його складові елементи (об'єкт та об'єктивну сторону), але, на відміну від них, являє собою, по-перше, систему лише криміналістично значущих відомостей про ознаки злочину, а не будь-яких однакових для всіх видів злочинів, які в межах визначеного виду можуть сприяти його розкриттю. По-друге, відомості про ознаки елементів злочину описуються на якісно-кількісному рівні. Тобто встановлюються кореляційні закономірні взаємозв'язки – що (дії, знаряддя, сліди й ін.), із чим зв'язано, яким саме чином, що за чим слідує, що та за допомогою чого може бути встановлено тощо. Практичне значення таких характеристик полягає в тому, що при розслідуванні конкретного злочину зібрану про нього інформацію зіставляють із системою узагальнених відомостей про злочини цього виду, які розслідували раніше (інформаційною моделлю). За збігом криміналістично значущих ознак злочину стає можливим визначити, чим раніше характеризувалися поки що невідомі в цьому розслідуванні обставини. Звичайно, найбільший інтерес викликає те, хто вчинив злочин. На підставі узагальнених відомостей про те, хто та за яких обставин учиняв подібні злочини, з'являється об'єктивна можливість обмежити напрямок пошуку злочинця. Побудована за таких умов криміналістична характеристика стає дійовим інструментом у розслідуванні події злочину.

Виходячи зі значення криміналістичної характеристики для практики й побудови окремих методик розслідування, зазначений термін набув розповсюдження в юридичній літературі. Важко натрапити на видання з криміналістики, у якому б не використовувався зазначений термін.

Отже, сьогодні можна констатувати, що загальноновизначеними є поняття кримінально-правової, кримінологічної й криміналістичної характеристики злочину. Але раніше ми зазначали, що злочин – це складне та багатогранне явище, а тому зазначені характеристики не можуть розкрити всі його ознаки. Мабуть, саме цим пояснюється спроба деяких авторів визначити й інші характеристики злочину. Зупинимось на розгляді та аналізі деяких із них.

Так, О. Н. Колесніченко до характеристик злочину відносить судово-психологічну, яка відображає найбільш суттєві психологічні відомості про злочинців і потерпілих, типові групи свідків в окремих видах злочинів й ін. [18, с. 33–34]. Але сьогодні такі характеристики так само, як і

криміналістичні, перебувають на стадії розробки та виявлення відповідних закономірностей. Їм, як і криміналістичним, у майбутньому належатиме відповідне місце в роботі із розкриття злочинів. Адже вже сьогодні все частіше практики звертаються до науковців за допомогою, щоб скласти психологічний портрет злочинця за тими слідами, які він залишив на місці події. Звичайно, що деякою мірою завдання й інтереси криміналістичної та судово-психологічної характеристики збігатимуться, але не вичерпуватимуться і не дублюватимуть одне одного.

М. В. Салтевський вважає, що характеристика злочину впливає з потреб конкретної науки, яка його вивчає й може бути кримінально-правовою, кримінологічною, адміністративно-правовою, криміналістичною та ін. [19, с. 32]. На відміну від інших традиційних характеристик, щодо адміністративно-правової ні визначення, ні змісту, ні структури не наводить. Мабуть, це не випадково, адже предметом науки адміністративного права є адміністративні правопорушення, вчинки, які відрізняються від злочинів рівнем суспільної небезпечності. Злочин у цілому та окремі його структурні елементи є предметом дослідження кримінального права й інших наук, але не адміністративного права. Навіть для злочинів з адміністративною преюдицією адміністративно-правова характеристика не є властивою. Доки немає злочину, ідеться про адміністративне правопорушення та його характеристику. Як тільки в діянні з'являються ознаки, які характеризують його як злочин, воно стає предметом дослідження дисциплін кримінально-правового блоку. Крім того, незрозуміло, які ознаки злочину можуть мати адміністративно-правову характеристику і яке їх значення для адміністративного права.

Досліджуючи сутність криміналістичної характеристики злочинів, Г. А. Матусовський звертає увагу на те, що її практичне використання потребує комплексного підходу, пов'язаного із залученням цих інших видів характеристик злочинів (кримінально-правової, кримінологічної, кримінально-процесуальної) [9, с. 144]. На можливість існування кримінально-процесуальної характеристики злочинів указують Є. І. Зуєв та Г. Шурухнов [10, с. 119], а також А. В. Старушкевич [20, с. 5].

Не даючи визначення кримінально-процесуальної характеристики злочину, Г. А. Матусовський робить спробу розкрити її елементи. Така характеристика, на його думку, має складатися з фактичних даних, що містять відомості:

- а) про предмет злочинного посягання (п.1, ст. 64 КПК 1960 р.);
- б) про подію злочину (час, місце, спосіб та інші обставини) (п.1 і 4, ст. 64 КПК 1960 р.);
- в) про особу обвинуваченого (п. 3, ст. 64 КПК 1960 р.);
- г) про мотив злочину (п. 2 ст. 64 КПК 1960 р.) [9, с.146], тобто характеризують елементи складу злочину.

Зазначене висловлювання потребує деякого уточнення. По-перше, такі поняття, як «фактичні дані», «відомості», «повідомлення» в правозастосовчій сфері вживають як рівнозначні, зокрема для розкриття сутності інформації [7, с. 52], а тому використання одного для пояснення сутності другого буде не зовсім точним.

По-друге, коло обставин, на які вказує автор, міститься в КПК і вони складають предмет доказування в кримінальній справі. Ні в кого з процесуалістів це не викликає сумнівів та заперечень. Але між визначенням кола обставин і їхньою характеристикою є різниця. Не натрапили ми на поняття кримінально-процесуальної характеристики й у процесуальній літературі, а його мали б дати фахівці саме цієї галузі юридичних знань. І навпаки, криміналісти впевнено стверджують, що основу кримінально-процесуальної характеристики складає предмет доказування [20, с. 5].

По-третє, галузеві характеристики злочину висвітлюють ті чи інші його сторони. Сам злочин або його окремі елементи є предметом дослідження конкретної галузі знань. Так, предметом кримінального права є відносини, які виникають у результаті вчинення злочину [10, с. 7]. Кримінологію визначають як науку про злочинність її сутність і форми виявлення, причини [13, с. 6]. Судова психологія вивчає закономірності психіки людей, які виявляються при вчиненні протиправних дій [5, с. 16]. Криміналістика розглядається як наука про закономірності слідоутворення при вчиненні злочину [5, с. 8].

Отже, усі вищезазначені галузі юридичної науки так чи інакше мають предметом дослідження злочин у цілому або його окремі елементи. Тому правомірно говорити про характеристику злочину або його елементів із погляду тієї науки, яка його досліджує, виявляє й описує основні властивості, особливості, природу, притаманні йому сторони та закономірності, якими він відрізняється від інших.

При цьому вважаємо неприпустимим підміну або змішування понять «вивчення злочину, його рис, властивостей, якостей, ознак» і «розслідування злочинів». Так, у рецензії на монографію Г. А. Матусовського «Экономические преступления: криминалистический анализ» рецензенти зазначають, що, «являючи собою складне негативне явище, здебільшого латентного, тіньового характеру, економічна злочинність у цілому, її окремі групи і види є *об'єктами* дослідження відповідної системи правових наук, передусім *кримінального процесу*, кримінології, криміналістики (виділено Є. Л.)» [12, с. 145]. По-перше, зауважимо, що ні злочинність у цілому, ні її окремі групи й види не є об'єктами дослідження науки кримінального процесу. По-друге, якщо кримінологія та криміналістика дійсно вивчають злочин, то, на відміну від цього, предмет кримінального процесу як науки складають урегульована норма кримінально-процесуального права діяльність та правові відносини, які виникають у зв'язку з цією діяльністю [15, с. 12]. Ці елементи дійсно досліджуються й для їх визначення використовується низка ознак саме кримінально-процесуального характеру. Але, незважаючи на те, що вся ця діяльність відбувається навколо злочину та спрямована на встановлення всіх його обставин, важко назвати якісь саме кримінально-процесуальні ознаки, які б його характеризували. Уживання для визначення предмета доказування кримінально-правових понять не надає їм якихось ознак кримінально-процесуального характеру. Із цього приводу доречно зазначити, що для розкриття злочинів і побудови окремих методик розслідування можуть використовуватися відомості будь-яких галузевих юридичних наук, у тому числі й характеристики злочину, але це не змінює їхнього самостійного характеру, не робить криміналістичними. Так, використанню кримінологічних даних для організації роботи з розкриття конкретного виду злочинів присвячено самостійне наукове дослідження. Воно наочно свідчить про нові широкі можливості, коли досягнення й результати дослідження однієї наукової галузі застосовуються іншою для розробки ефективних методик розслідування [4, с. 206].

Значну увагу розробці власної характеристики злочину приділили науковці в галузі теорії оперативно-розшукової діяльності та назвали її оперативно-тактичною. Такий підхід до розробки цієї наукової категорії цілком зрозумілий і пояснюється бажанням учених висвітлити ті сторони, ознаки й риси злочину, які не знайшли відображення в інших характеристиках злочину та мають істотне значення для розробки рекомендацій із розкриття й попередження злочинів саме оперативно-розшуковими засобами, методами та силами. Характеристика злочинів як самостійний інститут теорії ОРД повинна володіти набором характерних властивостей, які лише в сукупності можуть утворити критерії визначення цього поняття. Вона має носити «відокремлений, спеціальний характер і називається оперативно-тактичною характеристикою злочинів» [1, с. 36].

Із того часу, як теорія ОРД набула статусу самостійної наукової дисципліни, науковці робили спроби дати визначення оперативно-тактичної характеристики й визначити її зміст. Так, В. Г. Самойлов розуміє її як характеристику кримінальної або криміногенної події на цей момент, яка є елементом оперативно-розшукової ситуації. Цей елемент «...зводиться до визначення умов, що сприяють підготовці, скоєнню злочину або укриванню від слідства і суду» [17, с. 25]. І. І. Басецький звертає увагу на те, що це науково-практичний термін, «який означає сукупність специфічних ознак, властивих як злочинності загалом, так і окремим видам і конкретним злочинам, що застосовуються для створення рекомендацій, направлених на прийняття ефективних управлінських та оперативно-тактичних рішень» [4, с. 37]. Подібне визначення наводить В. П. Шиснок, але він не каже, що може існувати оперативно-тактична характеристика конкретного злочину [24, с. 7]. Г. К. Кабанов вважає, що «оперативно-тактична характеристика – деякі загальні дані, які характеризують оперативну обстановку в конкретному регіоні або республіці в цілому, стан боротьби з цими й іншими злочинами, кримінологічними особливостями осіб, які їх скоюють, способи злочинних посягань, методи, що їх використовують злочинці, щоб замести сліди протиправної діяльності, місця збуту награваного, причини та умови, що сприяли скоєнню цих злочинів, а також низка інших відомостей» [7, с. 17]. Зазначений перелік визначень можна продовжити, але вони будуть відрізнятися несуттєвими ознаками. Їхня різноплановість пояснюється відсутністю науково обґрунтованого концептуального підходу до побудови. Якщо виходити із загальноновизнаного уявлення про характеристику, то слід зазначити, що: 1) у ній мають описуватися відмінні якості, властивості, ознаки злочину. Як самостійний інститут теорії ОРД вона має володіти набором характерних властивостей, які лише в сукупності можуть утворити критерії визначення цього поняття, на що вказується в більшості визначень [1, с. 42]. Водночас, на відміну від інших характеристик, автори жодного з визначень не

кажуть, якими мають бути ці відомості. Наприклад, криміналістична характеристика містить систему криміналістично значущих відомостей. Це стосується й інших характеристик злочину; 2) якщо йдеться про оперативно-тактичну характеристику злочину, то відомості мають бути ні про що інше, лише про злочин. Тому відомості про оперативну обстановку в регіоні, стан боротьби зі злочинами тощо характеризують не сам злочин, а стан чи умови роботи з його розкриття.

У визначеннях правильно зазначається, що оперативно-тактична характеристика злочинів є науково-практичним терміном, узагальненими відомостями. Але за таких умов неприпустимо пов'язувати її з конкретним моментом або окремим злочином. Як наукова абстракція, характеристика має розроблятися на основі дослідження виду злочинів зі встановленням його характерних, типових ознак. Вона може змінюватися нарівні зі змінами, які відбуваються в цьому виді злочинів. Певний час характеристика залишається стійкою, що дає змогу використовувати її положення в наукових розробках й оперативно-розшуковій практиці.

Немає однаковості серед науковців і щодо визначення змісту оперативно-тактичної характеристики злочинів. Так, Ю. М. Худяков уключає до неї п'ять елементів:

- 1) характеристику злочину та його суспільної небезпечності;
- 2) характеристику способу підготовки до злочину;
- 3) характеристику способу вчинення злочину;
- 4) характеристику особи злочинця;

5) характеристику поведінки злочинця після вчинення злочину [20, с. 46]. Зазначену думку поділяють К. М. Тарсуков і В. П. Шиєнок [24, с. 54]. О. М. Кузьмін у цій характеристиці виділяє два аспекти:

- 1) дії злочинця;
- 2) особистість злочинця [11, с. 10].

Спробуємо піддати аналізу запропоновані авторами структури оперативно-тактичних характеристик злочинів. Першим елементом Ю. М. Худяков називає «характеристику злочину та його суспільної небезпечності». Із цього незрозуміло, про яку конкретно характеристику злочину йдеться (кримінально-правову, кримінологічну, судово-психологічну чи криміналістичну), а може – про всі одразу. Якщо йдеться про кримінально-правову характеристику злочину, то немає потреби акцентувати увагу на суспільній небезпечності, оскільки це є її обов'язковим елементом і без цього не може йтися про злочин.

Жодне із наведених тверджень навіть на прикладі не показує, які ознаки того чи іншого елементу злочину носять оперативно-тактичний характер або чим вони відрізняються від ознак, які використовуються іншими характеристиками. Так, К. М. Тарсуков в оперативно-тактичній характеристиці злочинів неповнолітніх докладно розглядає вік, стать, зайнятість суспільно корисною роботою або навчанням, інтереси, захоплення, риси характеру, наявний досвід протиправної діяльності. Щодо характеристики дій неповнолітніх автор аналізує вірогідні висунання версій про причетність до окремих діянь неповнолітніх, робить порівняльний аналіз предметів, які викрадаються із квартир неповнолітніми та дорослими тощо [22, с. 9].

Із наведеного постає запитання, а які із зазначених ознак зокрема або в якійсь сукупності не містяться в одній із названих нами характеристик злочину? Відповідь може бути лише одна. Відомі сьогодні властивості, риси, ознаки злочину та його елементів знаходять достатньо повне відображення в кримінально-правовій, кримінологічній і криміналістичній характеристиках, що не виключає можливості розробки інших, які будуть розкривати нові, досі невідомі властивості й ознаки злочину.

Сьогодні можна констатувати, що якихось ознак злочину оперативно-тактичного характеру автори не виявили. Тому для побудови визначення й структури оперативно-тактичної характеристики використовуються елементи та ознаки злочину, які достатньо висвітлені в інших характеристиках злочину. Найближчою для ОРД є криміналістична характеристика злочинів, використання якої може задовольнити як потреби і науковців при розробці рекомендацій для розкриття злочинів, і практичних працівників оперативних апаратів, які застосовують ці рекомендації. Мабуть, не випадково при формуванні предмета теорії ОРД після визначення її самостійною галуззю наукових знань В. А. Лукашов нарівні з іншими відносить до нього правові, кримінологічні й криміналістичні аспекти [14, с. 90]. Подібну думку поділяють також інші науковці, які відносять до предмета науки практику боротьби зі злочинністю з використанням оперативно-розшукових сил, засобів і методів; правові основи ОРД; систему правових та інших відносин, що виникають у процесі застосування зазначених сил, засобів і методів [2, с. 8].

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, безпосередньо злочин не є предметом науки ОРД, але всі інші чинники, які його складають, тією чи іншою мірою працюють на встановлення обставин злочину й, передусім, особи, яка його вчинила. При цьому широко й комплексно використовуються характеристики злочину, які розроблено іншими галузями юридичної науки.

Підбиваючи підсумок, можна констатувати, що сьогодні на відповідному рівні розроблено кримінально-правову, кримінологічну та криміналістичну характеристики злочину. Проводяться дослідження в напрямі побудови судово-психологічної характеристики й розробки рекомендацій із її застосування в правоохоронній діяльності.

Оскільки термін «оперативно-тактична характеристика» набув розповсюдження в теорії ОРД, доцільно переглянути можливості його застосування в науковому обігу таким чином, щоб він дійсно відповідав своєму змісту та призначенню, розкривав ті чи інші ознаки, риси, властивості відповідного чинника.

Джерела та література

1. Ермолович В. Ф. Состояние и основные направления исследования проблемы криминалистической характеристики преступлений / В. Ф. Ермолович // Проблемы повышения эффективности первоначального этапа расследования преступлений : сб. науч. тр. – Минск, 1999. – С. 30.
2. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов. – М. : [б. и.], 1987. – С. 703.
3. Колесниченко А. Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / А. Н. Колесниченко. – Харьков, 1967; Сергеев Л. А. Расследование и предупреждение хищений, при производстве строительных работ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Л. А. Сергеев. – М., 1966.
4. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений. – Киев : «Выща школа», 1988. – С. 33–34.
5. Специализированный курс криминалистики : учебник. – Киев : НИ и РИО КВШ МВД СССР им. Ф. Э. Дзержинского, 1987. – С.308.
6. Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів : підруч. для студ. юрид. вузів і ф-ту / за ред. проф. В. Ю. Шепітька. – Х. : Право, 1998. – С. 144–145.
7. Криминалистика : учеб. пособие. – М. : [б. и.], 1988. – С. 119.
8. Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика злочинів / А. В. Старушкевич. – К. : НТВ «Правник» – НАВСУ, 1997. – С. 5.
9. Закон України «Про інформацію» // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650; Урсул А. Д. Природа информации / А. Д. Урсул. – М. : Политиздат, 1969. – С. 288; Информатика в органах внутренних дел. – Киев : КВШ МВД СССР, 1989. – С. 6; Шеннон К. Работы по теории информации и кибернетике / К. Шеннон. – М., 1963.
10. Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика злочинів / А. В. Старушкевич. – К. : НТВ «Правник» – НАВСУ, 1997. – С. 5–6.
11. Кримінальне право України. Загальна частина. – К. : Юрінком Інтер, 1997. – С. 7.
12. Лихолоб В. Г. Криминология / В. Г. Лихолоб, В. П. Филонов [и др.]. – Киев ; Донецк, 1997. – С. 6.
13. Дулов А. В. Судебная психология / А. В. Дулов. – Мн. : Вышэйш. шк., 1975. – С. 16.
14. Бахин В. П. Предмет науки криминалистики : лекция / В. П. Бахин. – Киев : [б. и.], 1999. – С. 8.
15. Кузьмічов В. С. Комплексний аналіз економічних злочинів / В. С. Кузьмічов, Н. І. Кліменко // Право України, 2000. – № 12. – С. 145–146.
16. Михеєнко М. М. Кримінальний процес України : підручник / М. М. Михеєнко, В. Г. Нор, В. П. Шибіко. – К. : Либідь, 1999. – С. 11; Уголовный процесс / под ред. К. Ф. Гуценко. – М. : ЗЕРЦАЛО, 1998. – С. 12–13.
17. Вайнагий И. И. Использование криминалистических данных в раскрытии преступлений: совершаемых в отношении иностранных граждан (по материалам Украины) : дис. на соискание учёной степени канд. юрид. наук / И. И. Вайнагий. – Киев, 1992. – 206 с.
18. Адамюк О. И. Содержание и теоретико-прикладные аспекты оперативно-тактической характеристики преступлений / О. И. Адамюк // Проблемы повышения эффективности первоначального этапа расследования преступлений. – Мн. : Академия МВД Республики Беларусь, 1999. – С. 36–42.
19. Самойлов В. Г. Оперативно-розыскная тактика органов внутренних дел / В. Г. Самойлов. – М. : [б. и.], 1984. – С. 25.
20. Басецкий И. И. Словарь оперативно-розыскной терминологии / И. И. Басецкий [и др.]. – Мн., 1993. – С. 37.
21. Шиенок В. П. Оперативно-розыскная тактика раскрытия умышленных убийств / В. П. Шиенок. – Мн., 1989. – С. 7.
22. Кабанов Г. Т. Квартирные кражи. Предупреждение и раскрытие. Оперативно-розыскная тактика : учеб. пособие / Г. Т. Кабанов [и др.]. – Мн. : Академия МВД Республики Беларусь, 1995.

23. Адамюк О. И. Содержание и теоретико-прикладные аспекты оперативно-тактической характеристики преступлений / О. И. Адамюк // Проблемы повышения эффективности первоначального этапа расследования преступлений. – Мн. : Академия МВД Республики Беларусь, 1999. – С. 36–42.

24. Худяков Ю. М. Значение и содержание оперативно-тактической характеристики / Ю. М. Худяков // Проблемы совершенствования деятельности аппаратов милиции и криминалистических подразделений. – М. : [б. и.], 1979. – Вып. 2. – С. 46.

25. Тарсуков К. М. Анализ теоретического подхода к выработке понятия «оперативно-тактическая характеристика» в теории ОРД / К. М. Тарсуков, В. П. Шиенок // Актуальные вопросы получения, оценки и использования оперативно-розыскной информации. – Киев, 1986. – С. 54–63.

26. Кузьмин А. Н. Предупреждение оперативно розыскными мерами корыстных преступлений: совершаемых в системе торговли промышленными товарами : автореф. дис.... канд. юрид. наук. – М., 1984. – С. 10.

27. Тарсуков К. М. Совершенствование организации и тактики оперативной разработки несовершеннолетних : автореф. дис.... канд. юрид. наук / К. М. Тарсуков. – М., 1984. – С. 9.

28. Лукашев В. А. Введение в курс ОРД ОВД : учеб. пособие / В. А. Лукашев. – Киев : [б. и.], 1976. – С. 90–91.

29. Алексеев А. И. Актуальные проблемы теории ОРД / А. И. Алексеев, Г. К. Синилов. – М. : [б. и.], 1982. – С. 8.

Лукьяничков Е. О понятии криминалистической характеристики преступлений. В статье отмечается, что в современной юридической науке и практике расследования преступлений можно констатировать то, что общепризнанными являются понятия уголовно-правовой, криминологической и криминалистической характеристики преступления. Анализируя мнения ведущих учёных криминологов и криминалистов, уместно отмечается, что для раскрытия преступлений и построения частных методик расследования могут использоваться сведения любых отраслевых юридических наук, в том числе и характеристики преступления, но это не меняет их самостоятельного характера. Раскрывается сущность уголовно-правовой, криминологической, оперативно-розыскной характеристик преступлений и на этой основе делается вывод относительно криминалистической характеристики преступлений, использование которой в достаточной мере может удовлетворить и потребности учёных при разработке рекомендаций для раскрытия преступлений, и практических работников оперативных аппаратов, применяющих эти рекомендации.

Ключевые слова: криминалістика, преступление, характеристика, элементы, связи, признаки, свойства.

Luk'yanchikov E. On the Concept of Forensic Characteristics of Crimes. In the scientific article the author notes that the contemporary legal science and practice of crime investigation prove that the concepts of criminal law as well as criminological and criminal characteristics of the crime are regarded to be generally accepted phenomena nowadays. Examining the views of leading criminologists and forensic scientists the author is pertinent to note that the data of branch legal sciences as well as characteristics of the crimes can be applied in detection of crimes and modeling of private investigation techniques, but they are not separate and criminalistic in nature. The provisions of the article reveal the essence of criminal characteristics of the crime, the criminological characteristics of the crime, operational and investigative characteristics of the crime, and on this basis it is concluded that the criminological characteristics of crimes can adequately meet both the scientists' needs in developing recommendations for crimes detection and practitioners of operational service which apply these recommendations.

Key words: forensic science, crime, the characteristic, the elements, ties, features, quality.

УДК 343.137.5

А. Гусак

Мета, принципи та завдання ювенальної юстиції

У статті проаналізовано поняття ювенальної юстиції. Її мета – не покарання як таке, а виховання молодих людей за допомогою скорочення шкідливого впливу на дітей і підлітків чинника залучення їх у кримінальне судочинство. Визначено принципи, які використовуються для пояснення ювенальної юстиції.

Ключові слова: ювенальна юстиція, захист дитини, виховання молодих людей, реабілітація особи.

Постановка наукової проблеми та її значення. Діти – специфічна, своєрідна частина суспільства, якій притаманні особливі правила поведінки, своєрідні життєві стереотипи, що забезпе-